

ATSTOVAVIMO LIETUVAI SKANDINAVIJOS ŠALYSE PROBLEMŲ SVARSTYMAI LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIME 1920–1927 METAIS

DR. SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

*Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultetas
Vilnius Pedagogical University Faculty of History
T. Ševčenkos 31, LT-03111 Vilnius
El. paštas: ifdidaktika@vpu.lt; sangri@takas.lt*

Santrauka

Remiantis Lietuvos centrinio valstybės archyvo Užsienio reikalų ministerijos fondo (f. 383.), Steigiamojo Seimo, I, II, III Seimų stenogramų medžiaga, taip pat įstatymų dokumentais, publikuotais periodiniame leidinyje „Vyriausybės žinios“, bei straipsniais dienraščiuose „Lietuva“ ir „Laisvė“, nušviečiamas atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje problemų svarstymų ir sprendimų priėmimo Seime mechanizmas, apžvelgiami svarbiausių dėl atstovavimo kilusių administracinio ir ekonominio pobūdžio problemų svarstymai Seime, priimti sprendimai ir jų pasekmės valstybių santykiams. Prieinama išvados, kad egzistavo tam tikras atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje problemų svarstymų ir sprendimų Steigiamajai

me Seime, I, II, III Seimuose mechanizmas (Ministrų kabinetas teikdavo įstatymus Seimo prezidiumui, pastarasis perduodavo juos atitinkamoms komisijoms, o jos, pateikusios pataisas, – Seimui, ir po trijų „skaitymų“ įstatymai būdavo priimami). Dėl atstovavimo Lietuvai kilusių administracinio ir ekonominio pobūdžio problemų svarstymai ir jų aptarimas Seime daugeliu atvejų buvo tik formalumas, o priimti „Skerdyklų ir mėsos priežiūros“ bei „Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės“ įstatymai atstovavimo Lietuvai Švedijoje ekonominių problemų dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių neišsprendė.

Reikšminiai žodžiai: atstovavimas Lietuvai Skandinavijoje, Lietuvos Seimai (Steigiamasis, I, II, III), Seimo komisijos, įstatymai, Lietuvos atstovybės, Lietuvos konsulatai, Užsienio reikalų ministerija.

Įvadas

Atstovavimo Lietuvai problemų svarstymai Seime svarbūs dėl keleto priežasčių: pirmoji – kokiais motyvais vadovaudamasis Seimas priimdavo vienokius ar kitokius sprendimus, antroji – kiek pagrįsti buvo priimami sprendimai ir kaip jie paveikė Lietuvos ir Skandinavijos valstybių politinius ir ekonominius santykius ir trečioji – kiek įtakos turėjo Seimas atstovavimo Lietuvai užsienyje administravimui. Sąvokai „atstovavimas“ suteiksime to meto sampratą, kurią užsienio reikalų ministras Juozas Purickis nuosekliai išdėstė Steigiamojo Seimo nariams. Atstovavimas Lietuvai užsienyje buvo suvokiamas kaip valstybės ir jos piliečių reikalų gynimas, tinkamas savo tautos ir valstybės reprezentavimas, pasireiškiantis glaudesnių ryšių su priimančio krašto visuomene ir jos lyderiais užmezgimu bei siunčiančios Vyriausybės informavimu apie priimančios valstybės valdžią, jos planus bei visuomenės

gyvenimą¹. Atstovavimo problemos Skandinavijoje buvo dvejopo pobūdžio: administracinio (kaip išdėstyti erdvėje ir kokiu lygmeniu atstovauti) ir ekonominio (kaip šalinti kliūtis atstovavimui Lietuvos ekonominiams interesams). Pirmojo pobūdžio problemos buvo sprendžiamos: svarstant URM etatus, jų pakeitimus bei papildymus apmokėjimo atstovybių bei konsulatų darbuotojams klausimus, tvirtinant metinį biudžetą. Antrojo pobūdžio problemų sprendimui užteko apsvarstyti ir priimti neatidėliotinus įstatymus, be kurių nebuvo galimas ekonominių Lietuvos interesų gynimas Skandinavijos valstybėse.

Apie atstovavimo Lietuvai Danijoje, Norvegijoje ir Švedijoje 1919–1927 m. problemas ir jų sprendimo būdus Ministrų kabineto lygmeniu yra nemažai rašyta. Nuodugniausiai jos aptartos Janinos Žėkaitės ir straipsnio autorės darbuose². Tačiau juose skirta mažai dėmesio (J. Žėkaitės visai neskirta) tų problemų svarstymui ir sprendimui Seimuose. Straipsnis parašytas remiantis Lietuvos centrinio valstybės archyvo URM fondo (f. 383.), Steigiamojo Seimo, I, II, III Seimų stenogramų medžiaga, taip pat įstatymų dokumentais, publikuotais periodiniame leidinyje „Vyriausybės žinios“, bei straipsniais dienraščiuose „Lietuva“ ir „Laisvė“. Straipsnyje nebus apžvelgiami Mažajame Seime svarstyti įstatymai.

Straipsnio tikslai:

1) išsiaiškinti atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje problemų svarstymų ir sprendimų priėmimo Seime mechanizmą;

¹ Užsienio reikalų ministerijos etatai (2 skaitymas): I sesija, 68-asis posėdis, 1921 m. kovo 3 d. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 14, p. 756.

² Grigaravičiūtė, S. *Skandinavija Lietuvos diplomatiijoje 1918–1940 metais*. Vilnius, 2002, p. 66–69; Grigaravičiūtė, S. *Konversijos Lietuvos skandinaviškoje politikoje. Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos“: skirta diplomato B.K. Balučio 120-osioms gimimo metinėms: pranešimai*. Kaunas, 2000, p. 7–20; Grigaravičiūtė, S. *Sprendimas tarptautiniuose santykiuose: teorija ir praktika (istoriko atsakomybės aspektu). Istoriko atsakomybė: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2002, p. 37–46; Žėkaitė, J. *Ignas Šeimius*. Vilnius, 1999, p. 98–99, 105–106, 109–110, 125–135.

2) apžvelgti svarbiausių dėl atstovavimo kilusių administracinio ir ekonominio pobūdžio problemų svarstymus Seime, priimtus sprendimus ir jų pasekmes valstybių santykiams.

Tyrimo metodai: loginis-analitinis, indukcijos.

1. Atstovavimo Lietuvai Skandinavijos šalyse problemų svarstymų ir sprendimų priėmimo Seime mechanizmas

Įvade jau minėta, jog administracinio pobūdžio problemos buvo sprendžiamos siūlant naujus URM etatus, svarstant apmokėjimo atstovybių ir konsulatų darbuotojams klausimus, tvirtinant metinį biudžetą. Siūlo mi URM etatų pakeitimų ir pildymų įstatymų projektai iš pradžių patekdavo į Seimo sekretoriatą, šis juos perduodavo Seimo Finansų ir biudžeto bei Užsienio reikalų komisijoms³. Minėtos komisijos, svarstydamos įstatymų projektus, kilus klausimams kviesdavosi užsienio reikalų ministrą. Pastabas komisijos pateikdavo jau pirmajam įstatymo „skaitymui“ Seime, taip pat – antrajam ir trečiajam „skaitymui“. Nere tai Seimas į komisijos pastabas atsižvelgdavo. Įstatymų projektus Seime dažniausiai referuodavo Užsienio reikalų arba Finansų ir biudžeto komisijos pirmininkas (ypač jei buvo svarstomas metinis biudžetas) ar jos narys, kuris ir siūlydavo Seimui pripažinti jį svarstytinu; tada vykdavo diskusijos ir, galiausiai, balsavimas. Pasitaikė atvejų, kai antrajam ar trečiajam svarstymui vėl būdavo pateikiamos URM pataisos⁴. Tačiau

³ Užsienio reikalų ministerijos etatai (I skaitymas). *Seimo stenogramos*. 13-asis posėdis, 1922 m. gruodžio 20 d., p. 16.

⁴ Užsienio reikalų ministerijos etatai (II skaitymas). *Seimo stenogramos*. 22-asis posėdis, 1923 m. sausio 26 d., p. 12.

ne visada URM pavykdavo gauti Seimo pritarimą naujiems etatams ir tik kai kuriais atvejais būdavo įtraukiamos Seimo narių siūlomos pataisos. Kartais įstatymo pirmasis ir antrasis „skaitymas“ vykdavo tą pačią dieną, o trečiasis – vėliau. Buvo atvejų, kai visi trys „skaitymai“ vykdavo tą pačią dieną, tame pačiame posėdyje. Taip nutiko svarstant „Lietuvos konsulato žemės sklypo su jame esančiu namu Kopenhagoje pardavimo įstatymą“⁵. Pasitaikydavo atvejų, kai įstatymai su komisijų pataisomis atkeliavę į posėdį buvo pripažįstami nesvarstytais arba pats referentas dėl papildomos informacijos ir naujų pataisų paprašydavo svarstymą atidėti. Po trečiojo „skaitymo“ priimtas įstatymas buvo skelbiamas „Vyriausybės žiniuose“, o prieš tai buvęs – paskelbiamas negaliojančiu. Pasitaikydavo, kad Seime priimti URM etatai įsigaliodavo atgaline data⁶. Tai byloja tik viena, – URM būdavo reikalingas tik formalus Seimo pritarimas, jau egzistuojančiai situacijai legalizuoti⁷. Analogiškas buvo ir ekonominio pobūdžio atstovavimo problemų svarstymo ir sprendimų priėmimo mechanizmas. Tik šiuo atveju įstatymų projektai, pasiekę Seimo sekretoriaatą, keliaudavo į Seimo Ekonominę bei Žemės ūkio ir miškų komisijas.

Dabar pažvelkime, kaip buvo svarstomos ir sprendžiamos konkrečios atstovavimo Lietuvai problemos Skandinavijoje.

2. Administracinio pobūdžio atstovavimo problemų svarstymai ir sprendimai

2.1. Atstovavimo Lietuvai Skandinavijos šalyse „brangumo“ problema

Pirmoji problema dėl atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje „brangumo“ iškilo 1920 m. pabaigoje – 1921 m. pradžioje. Problema, mūsų

⁵ Lietuvos konsulato žemės sklypo su esančiu jame namu Kopenhagoje pardavimo įstatymas (I, II ir III skaitymas). *Seimo stenogramos*. 3-asis Seimas, II sesija, 37-asis posėdis, 1926 m. spalio 29 d., p. 13–15.

⁶ Užsienio reikalų ministerijos etatai (III skaitymas). *Seimo stenogramos*. 30-asis posėdis, 1923 m. vasario 27 d., p. 19.

manymu, kilo dėl trijų priežasčių: finansinių (nes lėšų reikėjo Lietuvos gynybos reikalams), politinių (nes krikščionys demokratai, turėję daugumą Seime, laikė atstovybes Skandinavijoje nenaudingomis ir nuostolingomis) ir personalo kvalifikacijos (dėl neefektyvios atstovų veiklos siekiant gauti Lietuvos pripažinimą *de jure*, nuolat susilaukdavusios kritikos Seime)⁸. Problemą spręsti ėmėsi URM, nutardama vieną atstovybę Skandinavijoje uždaryti. 1920 m. gruodžio 6 d. informavo Lietuvos atstovybę Stokholme, kad atstovybę reikia uždaryti iki vasario 1 d. 1920 m. gruodžio 17 d. žinia atšaukiama, o 1921 m. sausio 26 d. vėl nusprendžiama atstovybę Stokholme uždaryti⁹. Toks URM blaškymasis reiškė tik vieną, – nebuvo iki galo apmastyta, kaip reorganizuoti atstovavimą Lietuvai Skandinavijos valstybėse. Tai galėtų paaiškinti, kodėl užsienio reikalų ministras J. Purickis apsisprendė 1921 m. vasario 4 d. Steigiamajame Seime perskaityti pranešimą, kurio tikslas, jo paties žodžiais tariant, „svarbiu momentu kreiptis į Seimą, kad išgirstų jo nuomonę“ bei „pasisemtų sau naujų idėjų ir padarytų savo darbams reviziją“¹⁰. Ir iš tiesų į Seime išsakytą kritiką dėl neefektyvaus atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje buvo išiklausyta, pasižymėti sumanymai ir pasiūlymai. O kritikos būta. Vincas Čepinskis Seimo nariams aiškino, jog „mūsų atstovybei Skandinavuos ir pas mūsų artimiausius kaimynus lat-

⁷ Užsienio reikalų ministerijos etatai (II skaitymas). *Seimo stenogramos*, 22-asis posėdis, 1923 m. sausio 26 d. p. 13.

⁸ Laimutis, J. Dėliai mūsų atstovybių užsieny. *Laisvė*, 1921 m. sausio 21 d. (Nr. 16), p. 1; Užsienio reikalų ministerijos etatai (I skaitymas): I sesija, 68-asis posėdis, 1921 m. kovo 3 d. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 14, p. 756; Užsienio reikalų ministerio pranešimas: I sesija, 60-asis posėdis, 1921 m. vasario 4 d., *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 12, p. 599, 608.

⁹ Grigaravičiūtė, S. Konversijos Lietuvos skandinaviškoje politikoje. *Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos“: skirta diplomato B.K. Balučio 120-osioms gimimo metinėms: pranešimai*. Kaunas, 2000, p. 7.

¹⁰ Užsienio reikalų ministerio pranešimas: I sesija, 60-asis posėdis, 1921 m. vasario 4 d. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 12, p. 610.

vius ir estus taip pat veikė gana silpnai¹¹. Priekaištų dėl per didelio dėmesio atstovavimo Lietuvai Danijoje ir Švedijoje Lietuvos Vyriausybė sulaukė ir iš Lado Natkevičiaus. Jo manymu, „laikomos atstovybės Danuos, Šveduos, tuo tarpu su Estais ir Suomiais labai silpni ryšiai“¹². Į Seimo narių išsakytas pastabas J. Purickis reagavo, paaiškindamas, jog dviejų atstovybių Skandinavijoje Lietuvai reikėjo dėl didesnio skandinavų dėmesio Lietuvos problemoms nei kitose mažose valstybėse, tačiau padėtį bandoma taisyti, paliekant tik vieną atstovybę Skandinavijoje visoms trims valstybėms – Danijai, Norvegijai ir Švedijai – Stokholme¹³. Tokia J. Purickio kalba aiškiai skyrėsi nuo URM 1921 m. sausio 26 d. priimto sprendimo – uždaryti Lietuvos atstovybę Stokholme, pavedant Lietuvos diplomatui Kopenhagoje Jurgiui Savickiui ir atstovavimą Švedijoje. Ką tai galėtų reikšti? Variantų galėtų būti keletas. Pirmasis – J. Purickis galėjo tiesiog susipainioti ir vietoje to, kad informuotų Seimą apie atstovybės Stokholme uždarymą, pasakė, jog atstovavimas Lietuvai Skandinavijoje perkeliamas į Stokholmą. Antrasis – URM departamentų vadovai sprendė atstovybių lokacijos problemas J. Purickiui „už nugaros“¹⁴. Tokia prielaida atrodytų visai tikėtina, jei pažvelgsime į Seimo nario V. Čepinskio pamąstymus, jog „ministras sau, o jo darbininkai – sau“¹⁵. 1921 m. vasario 22 d. antrasis Steigiamojo Seimo sekretorius Petras Radzevičius informavo Seimo narius apie iš Ministrų kabineto gautą „URM etatų projektą“, kurį prezidiumas perdavė Seimo Užsienio reikalų (toliau – URK) ir Finansų ir biudžeto (toliau – FBK) komitetams¹⁶. Abiem komisijoms projektą išnagrinėjus ir patei-

¹¹ *Ten pat*, p. 599.

¹² *Ten pat*, p. 608.

¹³ *Ten pat*, p. 611.

¹⁴ *Ten pat*, p. 753.

¹⁵ *Ten pat*.

¹⁶ 1921 m. vasario 22 d.: I sesija, 65-asis posėdis. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 13, p. 677.

kus pataisų, „URM etatai“ 1921 m. kovo 3 d. buvo svarstyti Seime. Naujuosius etatus Seimui pristatė krikščionių demokratų atstovas, Steigiamojo Seimo Finansų ir biudžeto komisijos vedėjas Vladas Jurgutis¹⁷. Jis informavo ir apie URK pasiūlytas pataisas dėl atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje. URK siūlė Seimui įtraukti į etatų sąrašą konsulatą Švedijoje¹⁸. Komisijos nuomonei pritarė ir socialistų liaudinių atstovas Ladas Natkevičius. Jis siūlė visiškai su Švedija ryšių nenutraukti dėl to, jog būtinas Švedijos visuomenės objektyvus informavimas apie Lietuvą. Savo motyvą Seimo narys grindė dienraštįje „Lietuva“ pasirodžiusiu Hjalmaro Brantingo straipsniu „Džiaugsminga žinia“, perspausdintu iš „Social-Demokraten“ 1921 m. sausio 28 d. Straipsnyje Švedijos socialdemokratų lyderis pareiškė, jog „Lietuva taip pat gali tikėtis pripažinimo artimiausioj ateity, kai ji pati sutiks išspresti Vilniaus klausimą plebiscito keliu, parodys savo geros valios ir vykdys Tautų Sąjungos nusprendimus vietoj klausysis viliojimų ar grasinimų iš Maskvos“. Seimo nario tvirtinimu, palikti Švediją be atstovo būtų labai kenksminga Lietuvai¹⁹, todėl siūlė įsteigti bent jau konsulatą. Kartu buvo pasipiktinęs Lietuvos atstovu Švedijoje Jonu Aukštuoliu, kuris nieko nepadarė, kad panašūs straipsniai švedų spaudoje nepasirodytų: „man rodos šveduose mūsų žmonės ar ne savo vietoj sėdi, ar neturi jokių su švedų visuomene ryšių“²⁰. Antrasis motyvas, pasak L. Natkevičiaus, dėl kurio reikėtų turėti Švedijoje bent jau konsulatą, buvo viltis atgauti Klaipėdą: „mum atgavus Klaipėdą, be abejojimo vienu ar kitu atveju teks su švedais ir prekybinių reikalų turėt“²¹. Į L. Natkevičiaus siūlymą

¹⁷ Užsienio reikalų ministerijos etatai (I skaitymas): I sesija, 68-asis posėdis, 1921 m. kovo 3 d. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 14, p. 751.

¹⁸ *Ten pat*, p. 752.

¹⁹ Branting, H. Džiaugsminga žinia. *Lietuva*. 1921, vasario 18 (Nr. 38), p. 2.

²⁰ Užsienio reikalų ministerijos etatai (I skaitymas): I sesija, 68-asis posėdis, 1921 m. kovo 3 d. *Steigiamojo Seimo darbai*. 1921, sąs. 14, p. 755.

²¹ *Ten pat*.

buvo atsižvelgta ir vietoje numatyto Kopenhagos atstovybėje jaunesniojo sekretoriaus etato (buvo planuotas I. Šeiniui), kuris kuruotų reikalus Stokholme, nuspręsta įsteigti Lietuvos karjeros konsulatą Stokholme. Naujieji etatai įsigaliojo 1921 m. kovo 11 d.²² Tačiau šio sprendimo pasekmės buvo liūdnos. 1921 m. kovo 4 d. uždarius Lietuvos atstovybę Stokholme, atidarytas konsulas. Konsulu „įpėdinystės keliu“ tapo iki tol Lietuvos garbės konsulu Stokholme buvęs Frithiofas Ahlsellis²³. Tai buvo precedento neturintis atvejis Lietuvos konsulatų istorijoje, kai karjeros konsulatui, kuriam buvo skirtos lėšos iš biudžeto, vadovavo garbės konsulas. Lietuvos Vyriausybė taip ir nepaskyrė jo karjeros konsulu. Dėl to kilo daug problemų. Pirma, visų Švedijos įstaigų F. Ahlsellis buvo laikomas garbės konsulu²⁴. Antra, konsulas nuolat siekė gauti reikiamą paskyrimą iš Lietuvos Vyriausybės ir tai sukėlė trintį tarp jo ir Lietuvos atstovo Kopenhagoje Jurgio Savickio, kuris konsulu nepasitikėjo²⁵. Trečia, konsului nebuvo leista tvarkyti dokumentų: išduoti vizų, pratęsti pasų, nes tuos dalykus tvarkė Lietuvos atstovybė Kopenhagoje. Konsulas tik priimdavo interesantus, pateikdavo jiems anketas ir paimdavo mokesčius už konsulines paslaugas ir persiūsdavo juos į Kopenhagą. Tokia tvarka ne tik stebino švedus, bet ir nuolat erzino konsulą, kuriam tuo buvo aiškiai parodoma, jog juo nepasitikima²⁶. Konsulas neištvėrė ir 1922 m. lapkričio mėn. paprašė, kad būtų atleistas²⁷. Tai

²² *Ten pat.*

²³ 1923 m. spalio 2 d. J. Savickio raštas Lietuvos atstovui Stokholme. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 22, l. 1.

²⁴ *Ten pat.*

²⁵ 1921 m. balandžio 14 d. Lietuvos pasiuntinybės sekretoriaus laiškas Lietuvos konsului Švedijoje. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 22, l. 80; 1921 04 22 konsulo laiškas J. Savickiui. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 22, l. 83.

²⁶ *Ten pat.*

²⁷ 1923 10 02 J. Savickio raštas Lietuvos pasiuntinybei Stokholme. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 22, l. 1.

sukėlė naujų problemų Lietuvos Vyriausybei, nes reikėjo galvoti, kam pavesti reikalų Švedijoje kuravimą ir teikti Seimui naujus URM etatus.

Iš pateiktų faktų matyti, jog nepavykęs, neapgalvotas, o gal skubotas pirmosios problemos sprendimas sukėlė antrąją. Naujieji URM etatai II Seime buvo svarstyti 1922 m. gruodžio 20 d. Juos referavo Vytautas Bičiūnas. Pristatant naujuosius atstovybių ir konsulatų etatus, Lietuvos konsulatas Stokholme nebefigūruoja. Konsulatų atžvilgiu nuspręsta laikytis pragmatiško požiūrio: „jei įsteigtas konsulatas išsimoka, jei duoda pajamų daugiau negu išlaidų, tai jau yra nauda, yra reikalo jį steigti ir laikyti“²⁸. Taigi niekam nekilo klausimų, kur dingo Lietuvos konsulatas Stokholme – jis tiesiog nebuvo naudingas. Tačiau 1923 m. Lietuvai prisijungus Klaipėdos kraštą, teko vėl prisiminti atstovavimo Skandinavijoje spragas. 1923 m. lapkričio 12 d. Seime svarstant URM etatus, valstiečių liaudininkų atstovas Kvieska priekaištavo Vyriausybei, kad sumažinta atstovybių užsienyje, ypač apgailėstavo, kad nėra Lietuvos konsulatų Skandinavijos valstybėse. Jo manymu, „dar didelės reikšmės yra Skandinavų valstybės – nedidelės žemės ūkio valstybės. Žemės ūkis ten yra aukštai pastatytas. Tų konsulų nebuvimas labai atsiliepia į mūsų šalį“²⁹. Tačiau į Kvieskos pastabas nebuvo atsižvelgta, nes nuo 1923 m. rugsėjo mėn. buvo apjungtas atstovavimas Lietuvai Suomijoje ir Švedijoje. Seime šis klausimas nesvarstytas, nes atstovavimą Švedijoje iš atstovybės Kopenhagoje perkėlus į atstovybę Helsinkyje, neprireikė nei papildomų etatų, nei finansavimo³⁰. Seimo nepasiekė ir kiti pakeitimai, įvykę perkeliant atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje centrą į Stokholmą, o Kopenhagoje įsteigiant vicekonsulatą 1924 m. sausio 1 d. ir

²⁸ Užsienio reikalų ministerijos etatai (I skaitymas). *Seimo stenogramos*. 13-asis posėdis, 1922 m. gruodžio 20 d., p. 15.

²⁹ Užsienio reikalų ministerijos etatų pakeitimas (I skaitymas). *Seimo stenogramos*. 43-asis posėdis, 1923 m. lapkričio 27 d., p. 8–9.

³⁰ Žekaitė, J. *Ignas Šeinis*. Vilnius, 1999, p. 110–111.

paskiriant vicekonsulu Eduardą Misevičių³¹. Tokio Lietuvos Vyriausybės poelgio pasekmės netruko pasimatyti. Taip atsirado antroji problema.

2.2. Atstovavimo Lietuvai Danijoje krizė

Jau 1923 m. gruodžio pabaigoje, sužinojusi apie tokias permainas, neigiamai sureagavo danų spauda. J. Savickiui teko aiškintis Danijos URM, buvo pagrasinta atšaukti Danijos generalinį konsulą iš Kauno ir taip nutraukti diplomatinius santykius³². Paskirtajam I. Šeiniui teko aiškintis su Danijos diplomatais Stokholme ir įteikiant kredencialus Danijos užsienio reikalų ministrui Carlui Moltkei³³. Danų diplomatai kiekviena proga priekaištavo ir primindavo apie netinkamą Lietuvos poelgį, kuriuo ji įžeidusi Daniją. Su Lietuvos karjeros vicekonsulu buvo demonstratyviai nesiskaitoma, o Lietuvos piliečiai Danijoje diskriminuojami (parodoma, jog jie Danijoje nepageidaujami). Spaudimo neatlaikęs vicekonsulas atsistatydino ir uždarė konsulatą. Ant durų pakabino užrašą „Kreiptis Stokholman“. Danai pasijuto antrą kartą pažeminti³⁴. Ignas Šeinius 1924 m. birželio mėn. buvo danams pažadėjęs, kad situacijai pagerėjus bus įsteigta atstovybė³⁵. Susidariusią atstovavimo Lietuvai krizę Danijoje teko spręsti II Seimui, 1924 m. gegužės 30 d. svarstant „URM etatų papildymą“. Referentas Antanas Šmulktys papildymą motyvavo tuo, jog užmezgus platesnius ryšius su įvairiomis valstybėmis reikia pertvarkyti ir atstovybes: „vietoj vicekonsulo pasta-

³¹ 1925 04 21 J. Savickio ataskaita URM. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 61, l. 4.

³² 1925 04 21 J. Savickio ataskaita URM. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 61, l. 4.

³³ 1924 06 07 I. Šeinius pranešimas URM. *LCVA*. F. 383, ap. 7, b. 509, l. 69–72.

³⁴ 1925 04 21 J. Savickio ataskaita URM. *LCVA*. F. 383, ap. 17, b. 61, l. 4.

³⁵ 1924 06 07 I. Šeinius pranešimas URM. *LCVA*. F. 383, ap. 7, b. 509, l. 69–72.

tyti konsulą, ir vietoj konsulo paskirti atstovą³⁶. Į šią frazę reikėtų pažvelgti atidžiau, nes, mūsų manymu, būtinybė spręsti atstovavimo Lietuvai krizę Danijoje priverstė daryti etatų pataisas. Seimo Finansų ir biudžeto komisija, svarstydamą etatus, pasiūlė vieną vicekonsulą išbraukti. Omenyje turėtas būtent Lietuvos vicekonsulatas Kopenhagoje. A. Šmulktys paaiškino Seimui, jog „vicekonsulų skaičius siūloma sumažinti todėl, kad Danijoje, priėmus atstovo vietą tuo pačiu atpuola vienas vicekonsulas, kuris ligi šiol buvo Danijoje, todėl jis ir siūloma išbraukti“³⁷. Pataisos buvo priimtos trečiuoju „skaitymu“ 1924 m. birželio 13 d., tačiau įdomiausia yra tai, jog atstovas Danijoje taip ir nebuvo paskirtas³⁸. Vietoje jo 1924 m. spalio 1 d. buvo paskirtas konsulas Vytautas Gylys. Beje, 1925 m. gruodžio 11 d. svarstant 1926 m. biudžetą krikščionių demokratų atstovas Vilimas teigiamai įvertino Lietuvos konsulo Danijoje veiklą³⁹. Vietoje vicekonsulo paskyrus į Kopenhagą karjeros konsulą atstovavimo Lietuvai Danijoje krizė buvo išspręsta, tačiau neilgam.

Atstovavimo Lietuvai Danijoje klausimas vėl naujai iškeltas praėjus dvejiems metams, nes Lietuvos Vyriausybė nutarė uždaryti karjeros konsulatą Kopenhagoje ir įsteigti Danijos sostinėje generalinį garbės konsulatą. Minėtas klausimas Seime 1926 m. spalio 29 d. buvo susietas su „Lietuvos konsulato žemės sklypo su jame esančiu namu Kopenhagoje pardavimo įstatymo“ svarstymu. Projektas prieš tai buvo aptartas Seimo Užsienio reikalų komisijoje ir pateiktas Seimui. Jį referavo Pranas Dailidė. Diskusijose dalyvavęs A. Šmulktys tvirtino, kad „Lietuvos Vy-

³⁶ Užsienio reikalų ministerijos etatų papildymas (I ir II skaitymas). *Seimo stenogramos*. 103-asis posėdis, 1924 m. gegužės 30 d., p. 4.

³⁷ *Ten pat.*, p. 5.

³⁸ Užsienio reikalų ministerijos etatų papildymas (III skaitymas). *Seimo stenogramos*. 107-asis posėdis, 1924 m. birželio 13 d., p. 3.

³⁹ Lietuvos valstybės 1926 m. biudžetas. *Seimo stenogramos*. 2-asis Seimas, 216-asis posėdis, 1925 m. gruodžio 11 d., Kaunas, 1925, p. 9–10.

riausybės sumanymas uždaryti karjeros konsulatą Kopenhagoje ir pasitenkinti tik garbės konsulu yra klaidingas⁴⁰. Jo manymu, sprendimas klaidingas dėl keleto priežasčių. Pirmą, su Danija Lietuvai teks turėti glaudesnių ryšių ir „paprastas garbės konsulas negali atlikti visų tų reikalų“. Antra, ar konsulas (turėdamas pagalbininku tik lietuvių sekretorių) galės „tinkamai atstovauti Lietuvai“. Trečia, Šmulksčio įsitikinimu, ateityje Lietuvai vis tiek reikės turėti karjeros konsulatą ar atstovybę Danijoje. Ketvirta, karjeros konsulato uždarymas nenaudingas atstovavimui Lietuvai Danijoje⁴¹. Tačiau Šmulksčio išsakyta nuomonė Seimo narių apsisprendimui įtakos neturėjo.

Apžvelgus atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje administracinio pobūdžio problemų svarstymus ir priimtus sprendimus Seime, matyti, jog daugeliu atvejų jų aptarimas Seime buvo tik formalumas, o iš tiesų URM sprendimus priiminėjo savo nuožiūra, informuodama Seimą *post factum*.

3. Ekonominio atstovavimo problemų Skandinavijos šalyse svarstymai Seime

Ekonominių atstovavimo problemų kilo dėl mėsos ir jos gaminių eksporto į Švediją. 1924 m. pasirašius provizorinę Lietuvos ir Švedijos prekybos sutartį tikėtasi, jog atsivers nauja rinka mėsos gaminiams, nes iki tol Lietuva eksportavo mėsą tik į Vokietiją ir Čekoslovakiją. Tačiau taip neįvyko, nes Lietuvos mėsos eksporto kontrolės įstatyme numatyti higienos reikalavimai neatitiko Švedijos įstatymuose numatytų higienos reikalavimų. Todėl 1925 m. vasarą I. Šeinius, vykdydamas efektyvesnio ekonominio atstovavimo Lietuvai politiką Skandinavijoje, ragi-

⁴⁰ Lietuvos konsulato žemės sklępo su esančiu jame namu Kopenhagoje pardavimo įstatymas (I, II ir III skaitymas). *Seimo stenogramos*. 3-asis Seimas, II sesija, 37-asis posėdis, 1926 m. spalio 29 d., p. 13–15.

⁴¹ *Ten pat*.

no Lietuvos Vyriausybę parengti ir pateikti Seimui naujus higienos nuostatus, atitinkančius veterinarijos priežiūros ir mėsos eksporto kontrolės reikalavimus, kurie pašalintų kliūtis eksportuoti mėsą į Švediją⁴². Problema imta spręsti 1925 m. birželio mėn., tačiau proceso paspartinti nesisekė, nes Seimo sekretoriatas „Skerdyklų ir mėsos priežiūros įstatymo projektą“ įteikė Seimo Žemės ūkio ir miškų komisijai, o „Mėsos ir jos dirbinių eksporto kontrolės įstatymo projektą“ – Ekonominei komisijai. Pastaroji, svarstydamą „Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės įstatymo projektą“, priėjo išvadą, kad negali svarstyti projekto, kol neturi „Skerdyklų ir mėsos priežiūros įstatymo“. Todėl 1925 m. birželio 9 d. krikščionių demokratų atstovas Jonas Steponavičius kreipėsi į Seimą ir prašė, kad projektas būtų perduotas Ekonominei komisijai⁴³. 1925 m. birželio 19 d. Seime svarstytas „Skerdyklų ir mėsos priežiūros įstatymas“. Jį referavo ūkininkų sąjungos atstovas Josiukas. Referentas nurodė motyvus, dėl kurių Seimui pateiktas svarstyti šis įstatymas: pirmasis – iki tol veikę senieji Carinės Rusijos įstatymai nebetiko, antra – sparčiai didėjo mėsos eksportas iš Lietuvos, trečia – užsienio valstybės, kurios „domisi mūsų mėsos importavimu pradėjo taip pat domėtis, kaip toji mėsa pas mus gaminama“, ketvirta – Švedija importuojamai mėsai kelia gana didelius reikalavimus, penkta – Lietuvos mėsos gaminiams reikia ieškoti naujų rinkų⁴⁴. Lietuvai buvo pasiūlytas įstatymas labai panašus į jau veikiančią Estijoje. Įstatymą svarstė Seimo Žemės ūkio ir ekonomikos komisija. Ji pasiūlė pratęsti įstatymo įsigaliojimo laiką iki 1927 m. sausio 1 dienos⁴⁵. Įstatymą vykdyti ir leisti

⁴² Ignas Šeinius išvertė Švedijos įstatus į lietuvių kalbą ir atsiuntė į Lietuvą. Žr.: Grigaravičiūtė, S. *Lietuvos atstovavimas Skandinavijoje 1918–1940 metais*. Vilnius, 2002, p. 95–96.

⁴³ *Seimo stenogramos*. 187-asis posėdis, 1925 m. birželio 9 d., p. 1.

⁴⁴ Skerdyklų ir mėsos priežiūros įstatymas (I ir II skaitymas). *Seimo stenogramos*. 191-asis posėdis, 1925 m. birželio 19 d., p. 3.

⁴⁵ *Ten pat*.

taisykles turėjo Žemės ūkio ministerija. Prieš šį įstatymą pasisakė valstiečių liaudininkų atstovas Grinius, pareiškęs, jog „šis įstatymas paskers savivaldybes, nes ŽŪM galės bet kada skerdyklą uždaryti“⁴⁶.

1925 m. spalio 13 d. Seime svarstytas „Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės įstatymo projektas“. Jį referavo jau minėtas ūkininkų sąjungos atstovas Josiukas. Jis aiškino Seimui, kad įstatymą ŽŪM parengė pagal Estijos įstatymo pavyzdį. Įstatymas buvo reikalingas, nes didėjo mėsos ir jos gaminių eksportas ir dėl to, kad Lietuva, pradėjusi eksportuoti mėsą ir jos produktus, susidūrė su daugeliu kliūčių (nebuvo tinkamai įrengtų skerdyklų, veterinarinės priežiūros)⁴⁷. Trečiajam „skaitymui“ buvo padarytos Žemės ūkio ir miškų komisijos pataisos ir įstatymas priimtas⁴⁸. Tame pačiame posėdyje svarstytas ir „Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto įstatymas“. Pataisų nepateikta. Diskutuojant, ūkininkų sąjungos atstovas Vailokaitis pabrėžė, jog priėmus šį įstatymą „bus didesnis pasitikėjimas užsienyje“, todėl siūlė Seimo nariams įstatymo neatidėti, nes „mes ligi šiol Švedijon negalėjom eksportuoti mėsos, nes mūsų įstatymai neatitinka švedų įstatymams šioje srityje. Jie rodo savo įstatymus ir sako, kol pas tamstas nebus maždaug taip sutvarkyta kaip pas mus, o pas mus yra labai griežta mėsos produktų priežiūra, tai mes, be abejo, negalėsime įsileisti“⁴⁹. Vailokaičio manymu, jei lietuviai tinkamai sutvarkytų veterinarinę priežiūrą, tai nebūtų priversti tenkintis tik viena rinka – Praha, be to, įstatymo priėmimas bus naudingas Lietuvos mėsos ūkiui. Priekaištų dėl šio įstatymo Vailokaitis susilaukė iš valstiečių liaudininkų Lapinsko dėl AB „Maistas“ importuojamos jautienos iš Rusijos (Kursko). Eliziejus Draugelis siūlė įstatymą grąžinti

⁴⁶ *Ten pat*, p. 12.

⁴⁷ Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės įstatymo projektas (I ir II skaitymas). *Seimo stenogramos*. 200-asis posėdis, 1925 m. spalio 13 d., p. 7.

⁴⁸ Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės įstatymas (III skaitymas). *Seimo stenogramos*. 205-asis posėdis, 1925 m. lapkričio 6 d., p. 15–16.

⁴⁹ *Ten pat*.

Ekonominei komisijai, tačiau trečiuoju „skaitymu“ įstatymas priimtas⁵⁰. Nors abu įstatymai buvo teikti Seimui aiškinant, jog jų reikia norint eksportuoti lietuvišką mėsą ir jos gaminius į Švediją, tačiau nei vieno iš jų priėmimas to proceso nepaspartino, nes ir priėmus įstatymus nespėta pagal naujus nuostatus pertvarkyti skerdyklų, todėl mėsos eksportas pradėtas tik 1927 m. pavasarį, o 1927 m. vasaros pabaigoje, uždarius Lietuvos atstovybę Stokholme, sustojo ir mėsos eksportas į Švediją. Apibendrinus galima teigti, kad įstatymų svarstymai ir jų priėmimas Seime atstovavimo Lietuvai Švedijoje ekonominių problemų neišsprendė.

Išvados

1. Išsiaiškinus atstovavimo Lietuvai Skandinavijoje problemų svarstymus ir sprendimus Steigiamajame Seime, I, II, III Seimuose, matyti, jog egzistavo tam tikras mechanizmas: Ministrų kabinetas teikdavo įstatymus Seimo prezidiumui, pastarasis perduodavo juos atitinkamoms komisijoms, o jos, pateikusios pataisas, – Seimui, ir po trijų „skaitymų“ įstatymai būdavo priimami.

2. Apžvelgus svarbiausių dėl atstovavimo Lietuvai kilusių administracinio ir ekonominio pobūdžio problemų svarstymus Seime, matyti, jog daugeliu atvejų jų aptarimas Seime buvo tik formalumas, o iš tiesų URM tvarkėsi savo nuožiūra, informuodama Seimą *post factum*, o priimti „Skerdyklų ir mėsos priežiūros“ bei „Mėsos ir mėsos dirbinių eksporto kontrolės“ įstatymai atstovavimo Lietuvai Švedijoje ekonominių problemų dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių neišsprendė.

⁵⁰ *Ten pat.*, p. 18–19.

DEBATES ON LITHUANIA'S REPRESENTATION ISSUES IN THE SCANDINAVIAN COUNTRIES IN THE SEIMAS OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA IN 1920-1927

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

Summary

Keywords: Lithuania's representation in Scandinavia, the Founding Seimas, the First, the Second and the Third Seimas, committees of the Seimas, laws, representing offices, consulates, the Ministry of Foreign Affairs.

Debates on Lithuania's representation issues in the Seimas are important for three reasons: the first reason – what were the Seimas motives in passing these and other decisions, the second – how well founded the passed decisions were and how they influenced political and economic relations between Lithuania and the Scandinavian countries and the thirds – what was the Seimas influence on the administration of Lithuania's representation abroad. We will define the concept of “representation” as it was understood those days. Juozas Purickis, Minister of Foreign Affairs explicitly described this concept to the member of the Found-

ing Seimas. Lithuania's representation abroad was perceived as the protection of the interests of the state and its citizens, proper representation of your nation and state which took the form of the creation of close relations with the society of the receiving country and its leaders and the provision of information to the sending Government regarding the authorities of the receiving state, their plans and the life of the society. Lithuania's representation issues in Scandinavia were of two types: administrative (how to position in a space and on what level to represent) and economic (how to remove obstacles for the representation of

Lithuania's economic interests). Problems of first type were solved in the following way: by discussing the posts of the Ministry of Foreign Affairs, their changes and supplementation as well as issues related to the remuneration of the employees of the representing offices and consulates, by approving the annual budget. In order to solve problems of the second type and was sufficient to debate on and pass urgent laws without which the protection of Lithuania's economic interests in the Scandinavian countries was impossible.

There exist sufficient records on the issues of Lithuania's representation in the Denmark, Norway and Sweden in 1919–1927 and the ways of solving them on the level of the Cabinet of Ministers. The most exhaustive analysis of these issues is presented in the works of Janina Žėkaitė and the author of the report. However, not much attention is given (J. Žėkaitė does not concentrate on this at all) to the debates on these issues and the ways of solving them in the Parliaments of Lithuania. The article is based on the material of verbatim records of the Founding Seimas, the First, the Second and the Third Seimas as well as the Ministry of Foreign Affairs

fund of Lithuania Central State Archives (f. 383) including legislative documents published in the periodical "Vyriausybės žinios" (Official Gazette) and articles from daily newspapers "Lietuva" (Lithuania) and "Laisvė" (Freedom). Laws debated in the Small Seimas will not be reviewed. The article has a dual purpose: 1) explanation of the mechanism of debates on Lithuania's representation in Scandinavia issues and the passing of decisions in the Seimas; 2) overview of debates in the Seimas on the main administrative and economic issues which have appeared due to the representation, of decisions passed and the consequences they pose to the relations of the states.

After the explanation of debates on Lithuania's representation in Scandinavia issues and the ways of solving them in the Founding Seimas and the First, the Second and the Third Seimas, it is obvious that a certain system existed: the Cabinet of Ministers submitted the laws to the Presidium of the Seimas, the latter presented them to relevant committees and after provision of amendments these committees submitted the laws to the Seimas, after the third reading the laws were passed.

Having reviewed debates in Seimas on the main administrative and economic issues which were raised by Lithuania's representation, it is evident that in many cases discussions on them were only a formality in the Seimas and in fact the Ministry of Foreign Affairs was

free to do what it deemed necessary informing the Seimas *post factum* and due to unfavourable circumstances the laws on *Slaughterhouses and Meat Supervision* and *Control on Meat and Meat Product Export* did not solve economic problems of Lithuania's representation in Sweden.

Įteikta 2005 m. kovo 4 d.